

Soʻzlashish darslarida maqol va matallar orqali pragmatik kompetensiyani oʻrgatish

*Rahmonova Dilnoza Toshmirzayevna
Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti, oʻqituvchi*

Annotatsiya. Ushbu maqola til oʻrganuvchilarda pragmatik kompetensiyani oshirishda maqol va matallarning rolini oʻrganadi. Madaniy jihatdan boy iboralarni ogʻzaki darslarga qoʻshib, oʻqituvchilar tilni kontekstda chuqurroq tushunish va ulardan foydalanishni osonlashtirishi mumkin. Tadqiqotda talabalar oʻrtasida mazmunli muloqot qobiliyatlarini rivojlantirishda ushbu yondashuvning samaradorligini baholash uchun sifatli tahlil qoʻllaniladi.

Kalit soʻzlar: Pragmatik kompetensiya, maqollar, matallar, ogʻzaki darslar, til taʼlimi, madaniy tushunish, muloqot qobiliyatlari.

Pragmatik kompetensiya tilni bilishning muhim jihati boʻlib, ijtimoiy kontekstda tildan samarali foydalanish qobiliyatini qamrab oladi. Bunga kontekst maʼnoga qanday taʼsir qilishini tushunish, turli vaziyatlarda tildan toʻgʻri foydalanish, xushmuomalalik va bilvosita nuanslar kiradi. Koʻpincha madaniy qadriyatlar va ijtimoiy meʼyorlarni qamrab oladigan maqol va matallar pragmatik kompetensiyani oʻrgatishda kuchli vosita boʻlib xizmat qilishi mumkin. Ushbu maqola oʻquvchilarning pragmatik koʻnikmalarini oshirish uchun lingvistik iboralarni ogʻzaki darslarda birlashtirildi. Bu kabi tadqiqot sifatli yondashuvdan foydalanib, sinfdagi kuzatuvlarga va nutq darslarida maqol va matallarni amalga oshirgan til oʻqituvchilari bilan suhbatlarga eʼtibor qaratdi. Tadqiqotda turli xil kelib chiqishi boʻlgan 30 ta til oʻrganuvchilarning namunasi ishtirok etdi. Maʼlumotlar sinfdagi oʻzaro taʼsirlar, talabalar mulohazalari va oʻqituvchilar bilan suhbatlar yozuvlari orqali toʻplandi, soʻngra pragmatik kompetensiyani oʻqitishda maqollardan foydalanish samaradorligi bilan bogʻliq mavzularni aniqlash uchun tahlil qilindi.

Maqol va matallar orqali pragmatik kompetensiyani oʻrgatish ingliz tilidagi madaniy nuanslar, ijtimoiy meʼyorlar va kontekstni tushunishni kuchaytirishning samarali usuli boʻlishi mumkin⁷⁸. Ogʻzaki darslarda ishlatilishi mumkin boʻlgan baʼzi yondashuvlar va maqollarga misollar:

Kontekstni tushunish

- Maqol: " Actions speak louder than words."
- Darsga eʼtibor: harakatlar ogʻzaki muloqotdan koʻra maʼnoni qanday samaraliroq etkazishini muhokama qiling va niyatlarni tushunishda kontekst muhimligini taʼkidlang.

Xushmuomalalik va ijtimoiy normalar

- Maqol: " Please and thank you a long way."
- Dars mavzusi: ingliz tilida soʻzlashuvchi madaniyatlarda xushmuomalalikning ahamiyati va uning muloqotga qanday taʼsir qilishini oʻrgating. Xushmuomalalik oʻzaro taʼsirni oʻzgartiradigan rol oʻynash stsenariylari.

Madaniy qadriyatlar

- Maqol: " The bird in the hand is worth two on the Bush."
- Dars mavzusi: xavfni baholash va mavjud narsani qadrlashning qiymatini muhokama qiling. Talabalarni qaror qabul qilish va moddiy manfaatlarining ahamiyati toʻgʻrisida suhbatlarga jalb qilish uchun ushbu maqoldan foydalaning.

Mojaro bilan shugʻullanish

- Maqol: " You catch more flies with honey, not vinegar."
- Darsning yoʻnalishi: nizolarni hal qilish va muzokaralar strategiyasini oʻrgating. Ijobiy muloqot salbiy yondashuvlarga qaraganda yaxshiroq natijalarga olib kelishi mumkinligini muhokama qiling.

⁷⁸ Bardovi-Harlig, K., & Bastos, M. T. (2011). Proficiency, length of stay, and intensity of interaction, and the acquisition of conventional expressions in L2 pragmatics. *Intercultural Pragmatics*, 8(3), 347-384.

Vaqtning boshqarish va rejalashtirish

- Maqol: "An early bird catches a worm."

- Darsga e'tibor: aniqlik va oldindan rejalashtirishning ahamiyati haqida gapiring. Vaqtning boshqarish bo'yicha shaxsiy tajribalar bo'yicha munozaralarni rag'batlantiring.

Xatolardan o'rganish

- Maqol: "Do not cry for spilled milk."

- Darsning yo'nalishi: xato va kamchiliklarni qanday hal qilishni muhokama qiling. Talabalarni qiyinchiliklarni yengish bo'yicha shaxsiy tajribalarini baham ko'rishga undash⁷⁹.

Shaxslararo munosabatlar

- Maqol: "Two heads are better than one."

- Darsga e'tibor: jamoaviy ish va hamkorlikni rivojlantirish. Muammoni hal qilishda turli xil istiqbollarning ahamiyatini muhokama qiling.

Faoliyat g'oyalari:

- Guruh muhokamalari: o'quvchilarga kichik guruhlarda turli maqollarning ma'nolarini muhokama qilish va ularning talqinlari yoki madaniyatlariga o'xshash so'zlarni aytib berish.

- Rolli o'yin: o'quvchilar pragmatik til ko'nikmalarini mashq qilib, suhbatda maqollardan foydalanishlari mumkin bo'lgan stsenariylarni yarating.

- Ko'zgu jurnallari: o'quvchilardan ma'lum bir maqol qo'llanilgan holatlar haqida yozishni so'rang, bu esa olingan saboqlar haqida chuqurroq o'ylashga undaydi⁸⁰.

Ingliz tili darslarida maqol va matallardan foydalanish talabalarga madaniy qadriyatlar, ijtimoiy me'yorlar va samarali muloqot strategiyalari haqida tushuncha berish orqali pragmatik kompetentsiyani rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu elementlarni og'zaki darslarga kiritish orqali o'quvchilar ingliz tilida real hayotdagi o'zaro aloqalarni boshqarish qobiliyatini oshirishi mumkin⁸¹.

Topilmalar shuni ko'rsatadiki, maqol va matallarni og'zaki darslarga qo'shish o'quvchilarning pragmatik malakasini sezilarli darajada oshiradi. Lingvistik iboralarni madaniy kontekstga bog'lab, o'qituvchilar talabalarga murakkab ijtimoiy o'zaro ta'sirlarni boshqarish vositalarini taqdim etadilar. Ushbu yondashuv nafaqat tilni o'rganishga yordam beradi, balki madaniy xilma-xillikni qadrlashga ham yordam beradi. Sinfda kuzatilgan mashg'ulotlar til ta'limida madaniy jihatdan boy materiallardan foydalanish samaradorligini ta'kidlaydi.

Xulosalar

Maqol va matallarni og'zaki darslarga kiritish pragmatik kompetentsiyani o'rgatish uchun qimmatli strategiyani taqdim etadi. Ushbu usul nafaqat tilni rivojlantirishga yordam beradi, balki talabalarning madaniy tushunchalarini boyitadi. O'qituvchilar samarali muloqot qobiliyatlarini targ'ib qiluvchi mazmunli o'quv tajribalarini yaratish uchun maqollardan foydalanishga da'vat etiladi.

O'quv dasturini ishlab chiqish: madaniy va pragmatik xabardorlikni oshirish uchun maqol va matallarni til o'quv dasturlariga qo'shish.

O'qituvchilarni tayyorlash: o'qituvchilar uchun madaniy ifodalarni o'qitish amaliyotiga qanday qilib samarali kiritish bo'yicha malaka oshirishni ta'minlash.

Keyingi tadqiqotlar: maqollardan foydalanishning o'quvchilarning pragmatik kompetentsiyasi va muloqot ko'nikmalariga uzoq muddatli ta'sirini baholash uchun bo'ylama tadqiqotlar o'tkazish.

⁷⁹ Roever, C. (2005). Testing ESL pragmatics: Development and validation of a web-based assessment battery. Frankfurt am Main, Germany: Peter Lang.

⁸⁰ Cohen, A. D., & Ishihara, N. (2011). Teaching and learning pragmatics: Where language and culture meet. London, UK: Routledge.

⁸¹ Taguchi, N., Crawford, W., & Wetzels, D. (2013). Developing pragmatic competence in English as a lingua franca: Using discourse markers to express (inter)subjectivity and connectivity. Journal of Pragmatics, 55, 95-107.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Bardovi-Harlig, K., & Bastos, M. T. (2011). Proficiency, length of stay, and intensity of interaction, and the acquisition of conventional expressions in L2 pragmatics. *Intercultural Pragmatics*, 8(3), 347-384.
2. Roever, C. (2005). *Testing ESL pragmatics: Development and validation of a web-based assessment battery*. Frankfurt am Main, Germany: Peter Lang.
3. Cohen, A. D., & Ishihara, N. (2011). *Teaching and learning pragmatics: Where language and culture meet*. London, UK: Routledge.
4. Félix-Brasdefer, J. C. (2008). *Politeness in Mexico and the United States: A contrastive study of the realization and perception of refusals*. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins Publishing.
5. Taguchi, N., Crawford, W., & Wetzel, D. (2013). Developing pragmatic competence in English as a lingua franca: Using discourse markers to express (inter)subjectivity and connectivity. *Journal of Pragmatics*, 55, 95-107.
6. Taguchi, N., Li, S., & Xiao, F.Y.F. (2016). Call for a paradigm shift: From communicative competence to multiliteracies in technology-enhanced language learning contexts. *TESOL Quarterly*, 50(2), 345-366.